1.

De

ACTIONIBVS TVRCARVM,

Ex

PRVDENTIA CIVILI SVCCINCTE

diſputabunt

CONRADVS SAMVEL SCHVRZFLEISCH,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ET

RESPONDENS

BARTHOLOMAEVS HILLIVS,

Coslin. Pomeranus.

D. XXVI. Martii, Anno M DC LXX.

CVM PRIVILEGIO SEREN. EL. SAXON.

Diſputatio XLI.

LIPSIAE, Apud NICOLAVM SCIPIONEM.

cIɔ Iɔc XCIIX.

I.

IMperium Turcarum herile, ſi formam, hereditarium, ſi ſuccedendi ius, Oſmanicum, ſi ſangvinem aeſtimaveris. Nationem a Tartaris, originem a Regibus, potentiam ab armis arceſſo.

II. Patientes huius Imperii Barbari, Aſiatici, multi ex Europaeis. Ea parte pares, qvod, ut illi natura, ita hi ſive calamitate, ſeu vitio et aſſvetudine in ſervitutem proni evaſerint.

III. Oſmanidas idem erga ſuos amor, idem erga Chriſtianos odium copulat devincitqve. Hinc ut creſcendi illis, ita decreſcendi aliis ſuppeditata occaſio eſt. Notandi hic veniunt Ioannes Imperator Conſtantinopolitanus, Ioannes Cantacuzenus, Georgius Deſpota, alii.

IV. Vaſtus iſte et plurima per Africam, Aſiam et Europam regna complexus dominatus iamdudum ſua laboraſſet mole, niſi potentiam miles, militem diſciplina, diſciplinam praeſentiſſimus poenae metus firmaſſet. His adulta in Turcarum animis ſuperſtitio, eandem paene vim ipſis, qvam oleum igni dedit.

V. Non vacat eruere, qvas dominandi artes Sultanus habeat domi. Sufficiat oſtendiſſe, qvibus dominationis inſtrumentis utatur foris. Summatim dicam, qvod ſentio. Ius in iniuſto bello eſt. Dulce illi, laedere: laeſus ipſe neſcius eſt placandi. Nec modo non vult placari, ſed ne audire qvidem de honeſta ſatisfactione. Indignum vero homine,

mine, indignum inſuper hominum iure, indignum deniqve Sultano eſt, nolle reconciliari iis, qvi reſarcire damnum, reſtituere erepta, omni demum ſatisfacere modo poſcenti ſatisfactionem volunt. Hanc vero tanto admitti aeqvius eſt, qvanto malitioſior interpretatio poſcentis. Qvanto contra iuſtius poſtulatum ſatisfacere volentis. Et peccatum tamen in eo genere nuper eſt. Appello Amurathem IV. Ibraimum II. Qvid mirum? Voluptas barbaris eſt, peccare. Modo utiliter ſibi, pernicioſe aliis peccent. Atqvi vero id argumento eſt, natione magis, qvam ratione barbaros eſſe. Si tamen id purgare barbariem poteſt, dolos reperire adverſos iuri, adverſos honeſtati. Documenta tanti nefas ut alii, ita Veneti potiſſimum loqvuntur.

VI. Sed qvia ius non ſuppetit, iuri titulos praefert. Specioſos magis, qvam ex ſolido. Ait ſibi deberi regna, regiones, inſulas, imperio aliorum obnoxias. Ait ſuam eſſe Corcyram. Ait ſuam eſſe Candiam. Vtramqve Venetae ditionis Inſulam. Alteram invaſit nuper. Huius caput proxime in ſuam redegit poteſtatem. Omnia eo ſpectant, ut imperium obtineat maris, ut vexet rempubl. magis, ut immineat fortius ex propinqvo. Etiamnum Suda, invictus Cretae portus, ſtomachum illi movet. Effuſa in illum vis plus una vice. Furor magis, qvam obſidio erat. Repreſſit tamen Veneta virtus furorem. Vindicavit portum, frementе Barbaro, fremente barbarorum globo. Haec fortuna praefecto militiae capite ſtetit.

VII. Deteſtor vero, deteſtantur mecum omnes Chriſtiani hanc Turcae dominationem. Qvi, qvicqvid ex deſtructo Graecorum Imperio ſupereſt, arrogat ſibi, invidet aliis. Supremum maris mediterranei Dominium iam affectat ſolus. Per Corcyram, ſi liceat, aliqvando in Adriaticum

cum qvoqve graſſaturus. Haec illa, ſi ita fas loqvi, clavis. Haec occludit Adriam et recludit. Haec Imperii Adriatici robur atqve firmamentum audit: eſt profecto. Id tibi, Venete ocelle, lumen urbium, Princeps Rerumpublicarum, dico. Si cuiqvam, tibi certe fortibus Provinciarum rectoribus, circunſpectis militiae curatoribus opus eſt. Hoſtis ad littora eſt. Haec muni. Stabis, ſi muniviſti. Praeſentia retinere, glorioſum, amiſſorum ſufficit meminiſſe.

VIII. Sed neqve Sicilia, nec Melite expers periculi eſt. Sunt certe, qvi credant, eo cunctis viribus niſurum Turcam, ut primo Melita, inde Sicilia, tum Sardinia, mox finitimae ditiones ſubigantur. Avertat Deus omen, ſubvertat dominationem. Si in tale eruptura nefas eſt. Provideas tempeſtatem, Melita. Eluſiſti Draguthi, infeſtiſſimi piratae, impetum. Eludes qvoqve hodierni Achmetis, et omnium ſucceſſorum, ſi Ioannis Valettae decus verbis colas, factis imiteris: imo imiteris. Idem Hiſpaniae intereſt. Qvin omnium Italiae Principum. Pontificis ipſiusmet. Siciliae alterum Garſiam precor vindicem. Huic Muſtaphas ludus, Solymannus umbra fuit. Saltem hic Venetae prudentiae exemplum addo. Haec pacem hoſtis, inducias interpretatur. Adeo alte eius animo conditam novit cupidinem dominandi.

IX. Iam ſicut Turca ad invadendum, ita Chriſtiani ad depellendum vires, conſilia, opes conferant. Agitur Dei cauſa, agitur Chriſtianorum ſalus. Sed iuſtitiae qvoqve in eo dignitas verſatur. Bellum non denunciare, iniqvum. (*) Legatos violare, impium. Frangere foedus, pervertere pactorum rationes, plane nefas. Nolle placari, non humani, ſed bruti affectus eſt. Atqvi nil horum Turcae illibatum, nil inviolatum fuit. Menſuram, ſi qvisqvam ex proximis, implevit Ibraimus, animo ferox, moribus efferatus, dominatione

(*) *In his numero Soranzum & Grallium, qvorum ille indigne habitus, hic ſtrangulatus eſt.*

 intole-

intolerandus, tali demum exitu dignus, qvalis vita fuit. Struxit Ibraimo Nemeſis laqveum. (*) Qvid ſi Achmeti globum rebellem? Aut enim fortaſſe Vezirius pravum denunciabit omen, aut huic multorum parentandum ſangvine erit. Scilicet aluit Sultanus in ſinu angvem. Sed ut iniqvum Vezirii facinus, ita iuſta Sultani ultio apparet, ſi apparet tamen. Surrexit Imperium Turcicum in Oſmanno, crevit in Amurathe I. Adolevit magis in Baiazetho. Floruit in Mahometo II. Stetit in Solymanno. Vtinam tandem diuturnae felicitati modum, magnitudini finem ponat fortuna. Dignum hoc Domino fatum, dignus dominatione eventus foret.

(*) Liqvet ex actis publicis.

X. Multa paucis expoſui. Plura reſtant. Perſeqvar eadem, qva coepi, brevitate. Auſpicabor a bellis. Inter bella ſeligam Cretenſe. Hoc Amurathes IV. Venetis deſtinavit. Ibraimus II. intulit. Achmed II. finivit. Vetus id Turcae conſilium. Victa Rhodus, ſubacta olim Cyprus erat. Iam Candia ſudes in oculis. Sive qvod opportuna adipiſcendo imperio maris, ſive qvod commoda ſitu eſſet, Magnam belli conflat molem. Parum metuunt Veneti, Sultano, ut fallere ſolebat, amicitiam praefato. Sed latere non poteſt dolus. Erumpit tandem magno Venetorum malo. Petit Cretam primo. Tum occupat Caneam operibus validam. Inde ad Civitatem Retimo proficiſcitur. Hac deditione accepta, vim omnem in Candiam, primariam inſulae urbem, convertit. Diuturna huius obſidio magno Turcis et Venetis impendio ſtetit. Haec multos Turcae impetus eluſit. Haec multos barbarorum conſumpſit. Donec magna grandinum tormentorumqve vi qvaſſata, malum defendentibus omen, peiorem ominis redderet fidem. Hinc data prudentibus diſſe-

diſſerendi occaſio eſt. Aliis mirantibus, cur Turca bellum continuaverit praeter morem. Aliis qvaerentibus, qvae cauſa fuerit continuandi. Scilicet viderat, ſalva Candia, minus tuta fore, qvae occupaſſet. Tum mittenda ex longinqvo Venetiis auxilia, qvanto ſumptuoſiora ipſis, tanto magis in rem futura. Praeterea illa ab exteris ſaepe ſolicitari magis, qvam obtineri. His vero rebus exhauriri Reip. aerarium, incidi nervum belli. Alebat audaciam, augebat moram minor a Germano milite metus. Hic eo promptior ad iuvandum, qvo propius periculum abeſt. Remotiora tangunt parum, movent minus. Taceo alia non minoris momenti. Verum enim vero, ſatis ſe prodidit dominatio Sultani. Succedent huic alia qvaedam dominatus inſtrumenta, artes, inſtituta. Literas meliores odit, ne effeminetur, iam ante has effeminatiſſimus ipſe, aut certe barbarus. Eo veteres Gotthones, et, ut aevum erat, nondum excultos perperam imitatus. Latet vero hic avaritia, latet inſuper ſuperſtitio. Superſtitione novum tegitur malum. Monumenta Arabum a Magno duce Toſcano miſſa repudiaſſe accepimus. Qvippe pecunias malebat, qvam veteres Schedas. Sed et metuit ex literis diſſidia, diſſidiis autoritatem ſui Mahometis perverti poſſe, providet. Et nuper ipſe luculenta accipere praemia. Nil reddere praeter antiqvam bibliothecam. Hoc avaritiae, non laudis argumentum fuit. Tum non ſinit, ut qvi prelo operantur, Oracula Mahometica exprimant. Non qvia oderit officinas, ut interpretantur vulgo. Tolerat qvippe varias officinas. Sed qvod illud tenuis rei, et inſtrumentum compeſcendis privatorum qverelis, moribus certe idoneum, interpretetur. Accipe Oſmanidas ab uno ingenio omnes. Religionem ex utilitate delegerunt ſibi. Aſia Aegyptusqve id probant ſatis. In

qva

qva, parte iterum antiqvos reddunt Gothos. Novum recitabo exemplum. Cum nuper Sultanus foederis rumpendi qvaereret cauſas, autor vafrae prudentiae ceremoniarum Antiſtes Santir, vulgo Mufti, erat. Non teneri foedere, ait, teneri lege ultionis. Nimirum honor Sacerdoti, qvod ille ait, firmamentum potentiae, titulus deſtinatis ſumebatur. Sed non ſola religio illi ludus. Literas, leges ridet, aſpernatur. Ego paulo inflexa Alphonſi Regis ſententia, dicam, non hominis, ſed bruti, ſed barbari illam ſententiam eſſe. Non reprehenderim, qvod arma tractet. Modo tractet iuſte, nec abutatur ad nefas. Qvin ſeqvendi proditum putaverim exemplum, qvod militem non facile eligat, niſi veteranum, caſibus exercitum, et praeliis inſuper duratum. Qvanqvam nec velim celare, faecem ſaepe Aſiae, colluviem gentium, impedimenta plurima, explere militiam magis, qvam firmare. Robur alioqvin praetoriani, et cataphracti milites audiunt. Sed de militia Turcica alias tempus erit, ut plenius agam. Hic deſinam in pietate, optaſſe contentus, ut, qvicqvid infortunii hactenus ſenſit Chriſtianus orbis, in exitium Turcae vertatur; qvin tandem antiqvum Auguſto noſtro ab Oriente redeat decus, amiſſa Venetis reſtituantur.